

Mosaic olímpic

Recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics
CEO-UAB, 20 anys

Editors

Emilio Fernández Peña
Berta Cerezuela
Miquel Gómez Benosa
Chris Kennett
Miquel de Moragas Spà

Centre d'Estudis Olímpics
Universitat Autònoma de Barcelona

Ajuntament de Barcelona

Mosaic olímpic

Recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics
CEO-UAB, 20 anys

Editors

Emilio Fernández Peña, Berta Cerezuela, Miquel Gómez Benosa, Chris Kennett, Miquel de Moragas Spà.

Edició

Ajuntament de Barcelona
i Centre d'Estudis Olímpics
de la Universitat Autònoma de Barcelona

**Consell d'Edicions i Publicacions
de l'Ajuntament de Barcelona:**

Ignasi Cardelús, Enric Casas, Eduard Vicente, Jordi Martí, Màrius Rubert, Jordi Campillo, Glòria Figuerola, Víctor Gimeno, Joan A. Dalmau, Carme Gibert, José Pérez Freijo.

Traducció i correcció lingüística

Anna Baldirà, Steve Norris, Mercè Roselló, UAB Servei d'Idiomes Moderns

Diseny i maquetació

Míreia Rocher, Ramon G. Sedó,

Edició i impressió

Direcció d'Imatge i Serveis Editorials
www.bcn.cat/publicacions

© de l'edició: Ajuntament de Barcelona
i Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat
Autònoma de Barcelona

© dels textos: els seus autors

ISBN de l'Ajuntament de Barcelona 978-84-9850-312-8

ISBN del Centre d'Estudis Olímpics 978-84-938759-0-9

Dipòsit legal: B.18575-2011

Abril 2011

Impressió amb paper ecològic

Agraïments

L'edició d'aquest llibre s'emmarca en la celebració dels 20 anys d'activitat del Centre d'Estudis Olímpics de la Universitat Autònoma de Barcelona, creat al juny del 1989. Volem expressar el nostre agraïment a totes les persones i les institucions que, d'una manera o altra, han col·laborat a fer realitat aquest projecte.

I, singularment, a l'Ajuntament de Barcelona, cofundador del CEO-UAB, que ha fet possible la impressió d'aquesta edició.

Els continguts d'aquest llibre no es poden reproduir, ni totalment ni parcialment, ni enregistrar, ni transmetre per un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sigui fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o qualsevol altre, sense el consentiment previ per escrit dels editors.

Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB)
Universitat Autònoma de Barcelona
Campus UAB – Edifici N, planta 1
E-08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)
Barcelona, Catalunya – Spain
Tel. +34 93 581 19 92
Fax: +34 93 581 21 39
ceoie@uab.cat
<http://ceo.uab.cat>

Mosaic olímpic

Recerca multidisciplinar i difusió dels estudis olímpics
CEO-UAB, 20 anys

Editors

Emilio Fernández Peña

Berta Cerezuela

Miquel Gómez Benosa

Chris Kennett

Miquel de Moragas Spà

Sumari

Presentació	9
Ana Ripoll	
Pròleg	11
Alejandro Blanco	
Introducció	13
Emilio Fernández Peña	
Les raons acadèmiques d'un centre d'estudis olímpics a la universitat	19
Miquel de Moragas	

Origen i evolució d'un Centre d'Estudis Olímpics

Els orígens del CEO-UAB, 1989-1994	31
Muriel Ladrón de Guevara	
La gestió de la informació i la documentació al servei d'un centre de recerca	39
Berta Cerezuela i Pilar Cid Leal	
El Moviment Olímpic i el món acadèmic	47
Núria Puig Brandes	
El CEO-UAB com a dinamitzador dels estudis olímpics	57
Testimonis d'experts internacionals que valoren el llegat del CEO-UAB:	
• Deanna Binder (Institute for Olympic Education at the University of Alberta)	58
• Susan Brownell (University of Missouri, St. Louis)	59
• Richard Cashman (University of Technology, Sydney)	60
• Laurence Chalip (University of Texas at Austin)	61
• Gabriel Colomé (Centre d'Estudis d'Opinió - Generalitat de Catalunya)	62
• Lamartine P. DaCosta (Universidade Gama Filho)	63

• Conrado Durántez (Academia Olímpica Española).....	64
• Kang Shin-Pyo (Inje University).....	65
• Bruce Kidd (University of Toronto).....	66
• John MacAloon (University of Chicago).....	67
• Andy Miah (University of the West of Scotland).....	68
• Roy Panagiotopoulou (National and Kapodistrian University of Athens).....	69
• Hai Ren (Beijing University of Physical Education).....	70
• Nancy Rivenburgh (University of Washington).....	71
• Otto J. Shantz (University of Koblenz-Landau).....	72

Els Jocs Olímpics de 1992

Conversa de Juan Antonio Samaranch, Pasqual Maragall i Josep Miquel Abad, deu anys després dels Jocs de Barcelona	77
Miquel Botella i Miquel de Moragas	
L'ombra de Barcelona	87
Isidre Rigau	
Les cerimònies olímpiques de Barcelona'92: el gran bufet de les imatges mediàtiques	97
Núria Garcia	
L'Olimpíada Cultural de Barcelona el 1992. Llums i ombres. Lliçons per al futur	105
Miquel de Moragas	
Conèixer la Barcelona olímpica: preservació i accés a la memòria dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 a través de les fonts documentals	117
Berta Cerezuela	
Barcelona'92 i l'estudi dels llegats dels Jocs Olímpics	125
Chris Kennett	

Temes clau de l'Olimpisme

Televisió i Jocs Olímpics: simbiosi, globalitat i construcció de sentit.....	137
Emilio Fernández Peña i Ibone Lallana del Rio	
Els nous mitjans i els Jocs: el Moviment Olímpic i el web social en la difusió de missatges.....	147
Emilio Fernández Peña	
La dimensió cultural dels Jocs Olímpics: les cerimònies i les Olimpíades culturals com a plataformes per a unes polítiques culturals sostenibles.....	157
Beatriz Garcia	
Els voluntaris com a variable d'èxit als Jocs Olímpics del segle XXI.....	169
Anna Belén Moreno Vílchez	
Olimpisme i els estudis de gènere.....	177
Natividad Ramajo i Ibone Lallana del Rio	
Barcelona'92 postolímpica: esport i multiculturalisme.....	185
Chris Kennett	
La dimensió educativa dels Jocs Olímpics	193
Berta Cerezuela	
L'estudi de l'urbanisme olímpic: balanç de recerca i perspectives de futur.....	203
Francesc Muñoz	
Anàlisi de l'impacte econòmic dels Jocs Olímpics.....	215
Ferran Brunet	

L'Olimpíada Cultural de Barcelona el 1992. Llums i ombres. Lliçons per al futur¹⁹

Miquel de Moragas

Catedràtic de Teoria de la Comunicació; Fundador i director del CEO-UAB, 1989-2009

Breu introducció històrica. Quin programa cultural proposeu?

La idea d'organitzar els Jocs Olímpics del 1992 a Barcelona té l'origen el 1979 amb les primeres converses entre Narcís Serra, llavors alcalde de Barcelona, i Juan Antonio Samaranch, llavors ambaixador d'Espanya a Moscou. Aquestes converses es van formalitzar el 1982, quan Samaranch ja era president del Comitè Internacional Olímpic (juliol del 1980) i Narcís Serra va ser nomenat nou ministre de Defensa d'Espanya al Govern Socialista de Felipe González. Pasqual Maragall (també socialista), elegit alcalde de Barcelona el 1983, va prendre amb entusiasme el lideratge del projecte. Els treballs de candidatura van començar immediatament després, el 1984, i van culminar a l'octubre del 1986 a Lausana amb la cèlebre frase de Samaranch: "A la Ville de... Barcelona" (Moragas i Botella 2002).

El dossier de candidatura incloïa una atrevida resposta a la pregunta número 13 del qüestionari del Comitè Internacional Olímpic: quin programa cultural proposeu? La resposta de la candidatura de Barcelona a aquesta pregunta tenia, en el fons, un argument principal: farem més i millor que ningú, i per aconseguir-ho organitzarem una veritable "Olimpíada", de quatre anys de durada.

Després no totes les promeses es van poder complir, la qual cosa va posar en evidència que la programació cultural, com en general els programes de política cultural, no permet improvisacions, sinó que exigeix solucions d'una gran complexitat, impossibles d'afrontar sense la reflexió teòrica i la planificació necessàries, i sense el compromís dels múltiples actors implicats.

Per què parlar el 2010, tants anys després, de l'Olimpíada Cultural de Barcelona? Proposem parlar d'això per dos motius. En primer lloc, en benefici del Moviment Olímpic, per descobrir, en aquella experiència del passat, algunes lliçons per al futur de les olimpíades culturals i de la política cultural olímpica en general. En segon lloc, en benefici de Barcelona i Catalunya, per repensar, d'una manera crítica, les pròpies polítiques culturals aprofitant l'experiència única d'haver organitzat un dels principals esdeveniments mundials del nostre temps.

Barcelona'92: èxit global. Llums i ombres de l'Olimpíada Cultural

Els Jocs de Barcelona van merèixer una valoració molt positiva dels actors més diversos, no tan sols del president Samaranch quan va clausurar els Jocs amb la cèlebre expressió "Els millors Jocs de la història", o dels representants de les federacions

---

19. Una primera versió d'aquest capítol es va presentar com a ponència al simposi "Olympic Arts and Culture Festivals: Recent Experiences and Future Design", celebrat a la Universitat de Chicago al juny del 2008.

esportives internacionals i dels comitès olímpics nacionals, sinó, de manera més general, de nombrosos actors independents, entre els quals hi havia la premsa i la radiodifusió internacional, com consta a diversos estudis acadèmics (Moragas i Botella 1995; Kennett i Moragas 2006, 177-195; Moragas 2004, 225-234).

Les claus de l'èxit de Barcelona'92 s'han de buscar en els múltiples efectes derivats dels Jocs: la renovació urbanística de la ciutat, l'economia, la implicació social de la ciutadania, les instal·lacions i els resultats esportius, els impactes comunicatius davant els mitjans internacionals i els efectes conseqüents a mitjà termini en la consolidació de la indústria turística, etc.

En el context d'aquest èxit global, l'Olimpiada Cultural s'observa com un conjunt de llums (múltiples activitats, algunes de les quals d'una gran qualitat) i ombres (acoblament difícil dins l'organització central de l'esdeveniment), i una important aportació al projecte: el valor afegit que va significar plantejar-la al dossier de candidatura. Més tard, com veurem, el veritable programa cultural olímpic de Barcelona'92 es va desenvolupar fora del marc estricte de l'Olimpiada Cultural, en l'organització dels principals festivals i rituals de l'Olimpisme.

L'Olimpiada Cultural en el context de la política cultural de la ciutat

Per interpretar l'Olimpiada Cultural de Barcelona cal fer referència a la importància que va tenir l'Administració pública en el model d'organització olímpica de Barcelona'92 (Botella 2006, 139-148). Més encara, també cal tenir en compte que a Europa, i molt especialment a Catalunya, l'Administració pública té un paper decisiu en l'àmbit cultural, tant pel que fa a les infraestructures (teatres, auditoris, museus) com a la gestió cultural (consorcis, festivals, etc.), amb una iniciativa privada molt pendent i dependent de les subvencions. Les fundacions privades, sobretot les fundacions culturals de les entitats bancàries, van tenir un protagonisme únicament visible al final de l'Olimpiada Cultural, coincidint amb la celebració del Festival Olímpic de les Arts.

El període de preparació i celebració dels Jocs va coincidir amb nombroses campanyes electorals²⁰ i també amb un període de gran confrontació política, sobretot evident en el terreny de la cultura, entre l'Ajuntament de Barcelona (partit socialista) i el Govern de Catalunya (partit nacionalista català), una confrontació que es va expressar ideològicament en el binomi "nacionalisme / municipalisme cosmopolita".

L'any 1985 van fracassar alguns intents de "pacte cultural"²¹ per consensuar la política cultural de Barcelona i Catalunya en matèria d'infraestructura museística, equipaments de teatre i música, biblioteques, programa de normalització lingüística, etc. El 1986, el llavors conseller de Cultura català (nacionalista català), Max Cahner, va escriure al diari *Avui* (Cahner 1986) sobre la inconveniència que el projecte marc de l'Olimpiada Cultural presentat per la candidatura s'hagués confiat exclusivament a persones de l'entorn socialista afins a Pasqual Maragall.

A diferència del que va passar en altres aspectes de l'organització dels Jocs, l'Administració espanyola va tenir un protagonisme més aviat petit a l'Olimpiada Cultural. El 1992 l'Estat espanyol tenia altres plataformes importants de projecció cultural: la celebració del 5è centenari del descobriment d'Amèrica i l'Exposició Universal de Sevilla. Pel que fa als Jocs de Barcelona, la representació simbòlica de l'Estat es va centrar en la presència i la representació del rei Joan Carles I, en general, de la família reial, tant a les competicions com a les cerimònies.

---

20. Des de la nominació de Barcelona com a seu de la XXV Olimpiada (18 d'octubre de 1986) fins al 1992, any dels Jocs, només hi ha un any (1990) sense eleccions. Tot aquest període coincideix amb una gran rivalitat entre la presidència de la Generalitat de Jordi Pujol (nacionalista català) (1980-1983) i l'alcaldia de Barcelona de Pasqual Maragall (socialista) (1982-1997).

21. El 1985 el conseller català de cultura (Joan Rigol) ja havia proposat un "pacte cultural" entre les diferents administracions amb competències en el terreny cultural. Però aquest procés va acabar aquell mateix any amb la dimissió del conseller esmentat. El diari *El País* va atribuir aquesta dimissió a la impossibilitat d'avançar en el pacte: "Un dels motius fonamentals de la dimissió de Rigol ha estat l'atac protagonitzat des de Convergència (nacionalista) contra la seva política d'obertura a l'oposició, qualificada de prosocialista, i contra el pacte cultural que ha negociat" (*El País*, 12 de desembre de 1985).

Tot això va afectar l'Olimpíada Cultural, que finalment va quedar al marge dels grans pactes i del consens general entre administracions i institucions socials per organitzar els Jocs, com una activitat menor en el context del gran esdeveniment que es preparava.

El model organitzatiu: l'Olimpíada Cultural separada del comitè organitzador dels Jocs

El primer organigrama del Comitè Organitzador Olímpic de Barcelona 1992 (COOB'92) incloïa dins l'estructura la Divisió de Cultura, responsable de gestionar el projecte cultural, amb un pressupost inicial de 3.500 milions de pessetes. Els actes del pòrtic cultural a l'Olimpíada (recepció de la bandera olímpica, inauguració de l'exposició sobre Barcelona'92 a la tardor del 1988) encara els va organitzar aquesta Divisió de Cultura, tot i que, segons la premsa, amb poc èxit de públic i de participació d'artistes.

Al cap de pocs dies es va aprovar la segregació de l'Olimpíada Cultural de l'organització del COOB'92, i es va constituir Olimpíada Cultural Societat Anònima (OCSA), amb capital aportat pel mateix comitè organitzador, però amb administració, locals i organització separats (COOB'92 1993, vol. 2, 78).

Així doncs, la Divisió Cultural del COOB'92 va tenir una vida ben curta. No com la de la Divisió de Comunicació, que a partir d'aquell moment va assumir les màximes responsabilitats culturals dins l'organització olímpica, ja que era la responsable de tots els processos que implicaven producció simbòlica: el disseny i la imatge dels Jocs, els relleus de la torxa i les cerimònies d'inauguració i de clausura.

La història d'OCSA, a diferència del COOB'92, es va veure afectada per diversos canvis de direcció, amb el rerefons de tres problemes principals:

- El finançament i el programa de patrocini d'OCSA, diferenciada del finançament dels Jocs.
- La dificultat a l'hora d'inserir el programa cultural en l'organització dels Jocs (tant per part dels actors culturals com per part dels organitzadors olímpics).
- La dificultat d'aconseguir el consens entre els actors polítics implicats en el sector cultural.

El model proposat: l'Olimpíada de quatre anys de durada

El programa cultural de la candidatura de Barcelona proposava oferir “més que ningú”, i va adoptar el format temporal de quatre anys de durada de l'Olimpíada, de manera que es distingia d'organitzadors anteriors i d'altres candidatures que havien centrat l'oferta cultural en activitats culturals concentrades, majoritàriament, el mateix any de la celebració dels Jocs.

Aquest pla implicava la tematització anual —1989, any de l'esport; 1990, any de les arts; 1991, any del futur—, així com la inclusió d'un pòrtic cultural (1988) i la proposta d'un període més intens d'activitats els últims mesos, davant la proximitat dels Jocs, amb el títol de Festival Olímpic de les Arts (1992).

Aquest criteri tematicotemporal es completava amb la proposta d'organitzar cada any els Festivals de Tardor, amb un gran programa d'activitats culturals del màxim nivell, seguint el model de les polítiques culturals d'algunes grans capitals europees, com ara Berlín i París, que concentren l'oferta cultural d'excel·lència en aquesta temporada del any.

Tot aquest programa s'inspirava en els principis d'un nou “ideari” de la programació cultural que es proposava com a signe distintiu de Barcelona: creativa, renovadora, amb poques concessions a la mercantilització de l'art, veritablement cosmopolita, etc.

A tot això cal afegir alguns objectius de política cultural de gran abast que van resultar inassolibles durant el breu període de temps que anava de l'inici de l'Olimpiada a la clausura dels Jocs. L'Olimpiada va esdevenir massa curta per assolir aquests objectius. N'hi ha alguns que es van fer realitat anys després, però altres continuen encara pendents a l'agenda cultural catalana del 2010.

Els Festivals de Tardor

Una de les apostes principals de l'Olimpiada Cultural va ser l'organització d'un conjunt d'activitats artístiques, musicals i teatrals concentrades en una mateixa època de l'any (la tardor). El Festival Olímpic de les Arts, ja el 1992, va ser la culminació d'aquests programes en dates més pròximes a la celebració dels Jocs.

Segons la documentació interna de l'Olimpiada Cultural (Olimpiada Cultural 1988b), els Festivals de Tardor havien de ser el marc per desenvolupar les “proposades de programació en els àmbits de la música i les arts escèniques, en col·laboració amb les administracions públiques, els festivals de música i teatre preexistents [...] amb la finalitat d'oferir a la capital catalana un inici de temporada coherent i brillant, amb projecció nacional i internacional, en els camps del teatre, la dansa, la música, l'òpera, etc.”. Es proposava la “implicació de tots els agents actius del panorama artístic local i la realització de projectes realment internacionals i de gran abast, amb els creadors més significatius de cada moment”.

L'any 1990, per exemple, el Festival de Tardor tenia cinc subprogrames:

1. Els teatres del festival (amb una oferta de 36 espectacles).
2. Dansa (amb una oferta de 8 espectacles).
3. Música (amb una oferta de 20 espectacles).
4. Espectacles de format envelat (amb una oferta de 16 espectacles).
5. Exposicions (4 exposicions fotogràfiques).

Segons la informació publicada a la memòria oficial de Barcelona'92, no va ser fins al juliol del 1991 que l'Ajuntament de Barcelona, la Conselleria de Cultura de la Generalitat i Olimpiada Cultural, SA (OCSA) van aconseguir signar un acord per organitzar els Festivals de Tardor, quan ja s'havien celebrat els dos primers del 1989 i del 1990 (COOB'92 1993, vol. 2, 364).

El Festival Olímpic de les Arts (estiu del 1992)

L'Olimpiada Cultural va culminar amb l'organització del Festival Olímpic de les Arts, amb una mica més de 200 activitats, des de l'abril fins a l'agost del 1992 (COOB'92 1993, vol. 4, 323), que seguia, d'alguna manera, el mateix esquema dels Festivals de Tardor, encara que amb una implicació més gran de diverses entitats privades (fundacions bancàries), d'acord amb l'estructura següent

Festival Olímpic de les Arts. Juny a agost de 1992. Tipologia d'activitats

ÀREES	APLICACIONS
Música	Concerts (clàssica i popular) Òpera
Dansa	Nombroses actuacions, amb participació dels principals grups locals
Teatre	Grups locals, també d'internacionals
Exposicions	Olimpisme (no es va celebrar)* Tecnologies, vida, disseny, etc. Art: medieval i contemporani
Manifestacions folklòriques	Sardanes, castells
Festes populars	Revetlla de Sant Joan
Accions culturals a la Villa Olímpica	No complert
Diversos	Filatèlica Premis Barcelona
ESCENARIS	ACTORS DE REFERÈNCIA
Grans infraestructures culturals renovades (no complert) Espais oberts (emblemàtics) de la ciutat Espais de reconeixement internacional (referents turístics) Espais olímpics (exclusos per a l'OC)	Catalans universals: músics, pintors, arquitectes, escultors (Gaudí, Miró, etc.) Artistes internacionals de fama mundial
TEMÀTIQUES PRIVILEGIADAES	TEMÀTIQUES ABSENTS
Art i esports Medi ambient Avantguardes de l'art Disseny	Olimpisme Política Ciència

Font: COOB'92 1993.

(*) L'exposició commemorativa de la XXV Olimpíada de l'època moderna s'huria d'haver titulat "Història de l'Olimpisme des dels seus orígens fins als nostres dies".

Economia i finançament

El pressupost inicial previst pel comitè organitzador per a l'Olimpiada Cultural era de 3.500 milions de pessetes. Per completar aquest pressupost, l'Olimpiada Cultural tenia altres fonts de finançament complementari: els ingressos per venda d'entrades, per drets de televisió i per patrocini. Al final, l'aportació dels patrocinadors va ser limitada (1.633 milions de pessetes), i el finançament per drets de televisió, pràcticament inexistent.

El pressupost final, sempre considerat insuficient pels organitzadors, va ser de 6.615 milions de pessetes, aportats en el 59,3 % pel COOB'92, el 24,6 % per patrocinadors i el 15,9 % per recursos propis (sobretot entrades). (Vegeu la taula 1)

Taula 1: Pressupost d'Olimpiada Cultural, SA (en milions de pessetes)

	1989	1990	1991	1992	Total
Ingressos					
Contribucions de COOB'92, S.A.	910	850	1.240	925	3.925
Contribucions de patrocinadors	54	172	191	1.216	1.633
Altres	196	227	321	313	1.057
Total d'ingressos	1.160	1.249	1.752	2.454	6.615
Despeses					
Despeses generals	310	277	285	356	1.228
Programades	1.307	1.048	954	2.078	5.387
Total de despeses	1.617	1.325	1.239	2.434	6.615

Font: COOB'92 1993, vol.2, 78-79

Els responsables de l'Olimpiada Cultural (Guevara 1992) van atribuir a les desavinences entre OCSA i el COOB'92 una de les causes principals de les seves dificultats econòmiques, sobretot la marginació del programa de patrocini olímpic, però també a l'increment de costos derivat de la necessitat de duplicar els serveis administratius (locals, personal, etc.). No obstant això, l'Olimpiada Cultural es va poder beneficiar dels privilegis fiscals que s'havien acordat per als organitzadors dels Jocs Olímpics i de l'Expo de Sevilla, que se celebrava el mateix any (Reial decret llei 7/1989).

Els patrocinadors olímpics (*top sponsors*) no es van manifestar interessats en el patrocini de les activitats culturals i, a més, van imposar les seves regles d'incompatibilitat per impedir que altres empreses poguessin finançar l'Olimpiada Cultural amb l'argument d'haver pagat prèviament els drets en exclusiva per a les seves respectives grans línies de productes. Així, l'Olimpiada Cultural no es va poder beneficiar dels grans ingressos que a la dècada dels anys noranta van representar els drets de televisió i la implantació del programa de patrocini TOP (*The Olympic Partners*), iniciat a Seül el 1988.

“Jo personalment —va declarar Pep Subirós, Conseller delegat d'Olimpiada Cultural S.A.— vaig tenir la ingenuïtat de pensar que podíem aconseguir mitjans econòmics per la nostra banda, però aquí ens vam trobar bloquejats per una sèrie de condiciona-

ments del projecte olímpic [...] Hem tingut els desavantatges d'estar estretament lligats al COOB, en el sentit que quan el COOB signava un acord d'exclusivitat això ens afectava a nosaltres, i al final els diners se'ls quedava el COOB" (Guevara 1992).

Així, per exemple, a les publicacions del Festival Olímpic de les Arts únicament figuren com a patrocinadors l'Ajuntament de Barcelona, la Generalitat de Catalunya (el Govern català), la companyia aèria Iberia i uns pocs mitjans de comunicació locals.

Els objectius pendents

L'ambiciosa proposta d'una Olimpíada Cultural de quatre anys de durada, amb una oferta temàtica tan important i amb tants compromisos de fons per a la política cultural de la ciutat, va acabar amb diverses llacunes.

Aquestes llacunes, segons el meu parer, tenen l'origen en una previsió deficient dels objectius assolibles i en les pretensions mal calculades, com si en matèria de planificació cultural n'hi hagués prou de moure's a base d'intuïcions, sense les anàlisis de perspectiva adequades. Aquest greu problema de la política cultural de Barcelona es va tornar a posar de manifest anys més tard en el desenvolupament d'un altre gran projecte cultural de la ciutat, el Fòrum Universal de les Cultures Barcelona'2004, amb unes promeses inicials que no es van veure ni satisfetes ni reconegudes. A Barcelona vam conèixer prou bé la duresa d'una pregunta reiterada: què és això de l'Olimpíada Cultural? I anys més tard: què és això del Fòrum Universal de les Cultures?

Entre els objectius previstos i no assolits, en podem identificar els següents:

- Reduir el dèficit històric (heretat del franquisme) de les infraestructures culturals.
- Revitalitzar el mecenatge cultural.
- Formar una nova massa crítica d'actors i artistes.
- Fomentar la creativitat i la innovació cultural.
- Promoure els grups locals a escala internacional.
- Coordinar l'activitat cultural de les diferents administracions públiques.

Es tracta d'objectius, pretensions, difícils de dur a terme. Com a exemple de pretensió exagerada podem esmentar el cas dels premis Barcelona de l'Olimpíada Cultural, destinats a "cobrir les matèries que no figuren al repertori dels Nobel [...] i que [...] tindran la projecció i el suport de les xarxes de comunicació que als dos hemisferis asseguruen la cobertura informativa més completa" (COOB'92 1986a, 49). La veritat és que els premis Barcelona van tenir poca repercussió internacional, excepte en el cas dels mitjans de comunicació més pròxims a les persones premiades.

Més transcendent va ser la imprevisió respecte dels impactes de l'Olimpíada Cultural a les infraestructures culturals de Barcelona (llavors clarament deficitàries). Inicialment es va pensar que amb la cultura passaria una cosa semblat al que sí que va passar, efectivament, en el cas de l'urbanisme: que els Jocs van contribuir a recuperar el dèficit de Barcelona heretat del franquisme en impulsar l'acceleració de la construcció d'equipaments.

Es va creure que els Jocs constituïrien l'oportunitat per accelerar la construcció de les infraestructures culturals necessàries, com ara l'Auditori de Música, el Museu d'Art Contemporani i la renovació del Museu d'Art de Catalunya a Montjuïc (Guevara 1992).

En canvi, la realitat va ser molt diferent: totes aquestes infraestructures es van inaugurar alguns anys després dels Jocs. L'Auditori de Música es va inaugurar el 1999, i el Museu d'Art Contemporani de Barcelona (MACBA), el 1995; per la seva

banda, el Museu d'Art de Catalunya a Montjuïc es va remodelar el 1990, i la seva gran sala oval es va utilitzar per a diferents protocols olímpics el 1992. No obstant això, la seva gran col·lecció d'art romànic no es va inaugurar fins al 1995.

Un altre dels grans objectius de l'Olimpiada Cultural era la continuïtat dels Festivals de Tardor després dels Jocs Olímpics, mantenint l'àmplia cooperació institucional de les administracions públiques en aquest terreny.

Els Festivals de Tardor no van tenir continuïtat. Els temps de planificació i gestió en matèria de política cultural es van manifestar encara més lents que els temps necessaris per construir les infraestructures urbanístiques, de telecomunicacions o de carreteres.

Interpretació cultural de la separació entre OCSA i el COOB'92

La separació entre OCSA i el COOB'92 no va tenir únicament importants conseqüències econòmiques i administratives, sinó que també va tenir importants conseqüències culturals. La primera, al meu parer, va ser l'allunyament progressiu de l'Olimpiada Cultural dels referents simbòlics i rituals de l'Olimpisme. És cert que l'Olimpiada Cultural havia començat amb l'organització d'una exposició sobre l'esport, però no és menys cert que finalment va desaparèixer de la programació una de les activitats principals previstes per al Festival Olímpic de les Arts el 1992: una gran exposició sobre l'Olimpisme i els seus cent anys d'història.

Això no vol pas dir que els Jocs de Barcelona no tinguessin un programa cultural olímpic, sinó que el programa cultural olímpic es va desenvolupar fora de l'Olimpiada Cultural. El programa cultural olímpic és a les cerimònies, els rituals i el disseny de la comunicació i la imatge dels Jocs. Però l'Olimpiada Cultural va quedar expressament al marge d'aquestes grans accions culturals i de comunicació.

Causes culturals de la separació? Amb el pas del temps, i després d'eliminar els aspectes més conjunturals i personals, es pot afirmar que la causa de la separació va tenir l'origen en les diferències entre les lògiques de planificació, producció i temporalització de les activitats entre els organitzadors culturals i els organitzadors olímpics.

Els organitzadors olímpics es van voler desvincular de la complexitat i la improvisació que atribuïen al debat cultural, en el context abans ressenyat de rivalitats polítiques. La precisió que exigeix l'organització olímpica, que treballa amb una data fixa, es va considerar incompatible amb les maneres de fer dels organitzadors culturals. Al seu torn, els organitzadors culturals, una mica displicents amb els organitzadors olímpics o esportius, van preferir mantenir-hi les distàncies.

També va influir en aquestes diferències la percepció des del COOB'92 que l'Olimpiada Cultural no deixava de ser una activitat complementària, prescindible amb vista a obtenir l'èxit dels Jocs. Pitjor sort va tenir, cal recordar-ho, el programa d'educació olímpica, possiblement la principal llacuna dins la memòria i el llegat de Barcelona'92.

La imatge corporativa de l'Olimpiada Cultural

Un altre dels problemes de l'Olimpiada Cultural de Barcelona'92 va consistir, precisament, en una política de comunicació i imatge erràtica. Això va poder determinar, fins i tot, un judici injustament negatiu respecte del conjunt d'activitats desplegades per l'Olimpiada Cultural.

L'ampliació de l'activitat a quatre anys i una gran diversitat de formats van presentar una imatge corporativa excessivament fragmentada, començant per l'heterogeneïtat a l'hora d'anomenar els referents: Olimpiada Cultural, Festival de Tardor, Festival Olímpic de les Arts. Altres activitats organitzades per OCSA no es van identificar adequadament.

Però no va ser únicament la denominació (tan important a la comunicació actual) el que va poder diluir la imatge d'OCSA, sinó també la inadequació dels seus identificadors icònics. OCSA es va dotar de dos logotips diferents durant el període de desenvolupament. Al començament es va utilitzar un logotip d'inspiració institucional que s'associava a la imatge general de l'Olimpíada d'una manera semblant a com s'identificaven els patrocinadors. Però aquest logotip es va substituir al febrer del 1992 per una nova imatge de simbologia menys institucional, coincidint amb la presentació del Festival Olímpic de les Arts. El nou disseny va ser el motiu principal d'una campanya publicitària del Festival que relacionava el ram de flors de la nova imatge amb l'esperit de diversitat cultural, diàleg i fraternitat propi de l'Olimpíada.

OCSA també es va dotar d'una mascota pròpia (Nosi) que havia de conviure amb el Cobi. Aquesta mascota (també disseny de Mariscal), amb un significat difícil de relacionar amb el programa cultural, amb prou feines es va utilitzar en la imatge corporativa de l'Olimpíada Cultural i les seves activitats.

Imatge corporativa de l'Olimpíada Cultural, Barcelona 92

1989 - 1992
Disseny: J. M. Trias

1992
Disseny: Leopoldo Pomés

Mascota (Nosi)
Disseny: Mariscal

Conclusions. Algunes lliçons amb vista al futur

Com a primera conclusió d'aquestes reflexions, m'agradaria destacar que la programació de l'activitat cultural s'ha de considerar una tasca tan complexa com la programació de la logística, l'economia, la tecnologia i la planificació urbana. Els escassos resultats de l'Olimpiada Cultural de Barcelona'92, en contrast amb l'èxit d'altres aspectes d'aquella organització, es deuen, en part, al minso debat preparatori sobre el contingut i l'especificitat de l'Olimpiada Cultural en el marc dels Jocs i de la política cultural de la ciutat.

Els responsables culturals de la ciutat olímpica no haurien d'ignorar la importància "cultural" del fenomen olímpic en ell mateix. S'ha de superar la idea que l'únic punt de contacte, o el principal, entre l'Olimpisme i la cultura són les arts aplicades a l'esport. L'Olimpisme i els Jocs són un fenomen cultural. La cultura no és un valor afegit als Jocs, n'és el valor bàsic.

Un dels problemes principals de planificació dels programes culturals dels Jocs, com en general dels grans esdeveniments, consisteix a identificar correctament els destinataris, clarament diferenciats: la població local, els visitants (els turistes) i els components de la mateixa organització (col·loquialment, la "família olímpica"). L'experiència ha demostrat que el públic objectiu principal de la programació cultural són els ciutadans i les ciutadanes de la ciutat organitzadora, tot i tenir en compte que l'esdeveniment es desenvolupa en el marc internacional.

Les Olimpíades culturals han de saber combinar dos plantejaments aparentment oposats: la necessitat d'integrar el seu programa en el calendari anual de la política cultural de la ciutat (festival de tardor, d'estiu, etc.) i l'excepcionalitat de l'esdeveniment. Aquesta excepcionalitat és la internacionalització. Les Olimpíades culturals s'han d'integrar en el programa anual de la ciutat organitzadora, però també l'han de superar, en incorporar a la seva lògica tant la dimensió mundial com la dimensió esportiva de l'esdeveniment.

Les Olimpíades culturals s'han de comprometre amb els grans reptes culturals del nostre temps, com ara la diversitat, el desenvolupament sostenible i la cooperació, i no únicament amb l'excel·lència com a valor principal associat a l'Olimpisme.

Les Olimpíades culturals s'han de concebre pensant en el llegat general dels Jocs. És legítim, per exemple, pensar a utilitzar-les com a pretext per corregir els dèficits de les infraestructures culturals de la ciutat olímpica. Però el llegat també s'ha de plantejar en termes immaterials: no tan sols com una oportunitat per promocionar la pròpia imatge a escala mundial, sinó també com una oportunitat per promoure la participació de la comunitat local en el debat internacional sobre la cultura.

Els Jocs de Barcelona van deixar un important llegat cultural, però aquest llegat es va originar, sobretot, a les àrees més directament relacionades amb la celebració dels Jocs, singularment les cerimònies, el relleu de la torxa olímpica, la celebració i la convivència als carrers, i la festa a l'estadi, allà on l'Olimpisme és, veritablement, un gran fenomen cultural.

Referències bibliogràfiques

- Botella, Miquel. 2006. *El Fòrum Barcelona 2004, una oportunitat desaproveitada?*. Barcelona: Aula Barcelona: Publicacions i Edicions Universitat de Barcelona.
- Cahner, Max. 1986. "La Diputació coordina les olimpíades culturals". *Avui*, 20 novembre de 1986.
- Castellet, Josep M. 1989. "The Challenge of the Cultural Olympiad". *Catalònia: Culture* 12: 34-37.
- COOB'92.1986a. *Solicitud de candidatura al Comité Olímpico Internacional para la celebración en Barcelona de los Juegos de la XXV Olimpiada*. Barcelona: COOB'92.
- COOB'92. 1986b. "What a Cultural Programme do you Propose?". *A Request to the International Olympic Committee by the Barcelona Candidature for the Hosting of the Games of the XXVth Olympiad*, 48-55. Barcelona: COOB'92.
- COOB'92. 1993. *Memòria oficial dels Jocs de la XXV Olimpiada Barcelona 1992*. 5 vols. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- COOB'92. 1989. *Organigrama, activitats i personal del COOB'92, S.A. Novembre 1989*. Barcelona: COOB'92.
- Cuyàs, Manuel. 1992. "The Cultural Olympiad, a Four-year Project". *Catalònia: Culture* 27: 19-21.
- García Espuche, Albert. 1990. *El Quadrat d'Or: centre de la Barcelona modernista*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Garcia, Beatriz. 2010. *El concepte de programa cultural olímpic: orígens, evolució i projecció*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB). Càtedra Internacional d'Olimpisme (CIO-UAB). http://ceo.uab.cat/2010/docs/garcia_cat.pdf.
- Guevara, Maria Teresa. 1992. *Estudio comparativo de los programas culturales olímpicos desde México '68 hasta Barcelona '92: elementos para la definición de un proyecto cultural para Puerto Rico '2004, Working paper núm. 12*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics UAB.
- Hargreaves, John. 2000. *Freedom for Catalonia?: Catalan Nationalism, Spanish Identity and the Barcelona Olympic Games*. Cambridge: University Press.
- Kennett, Chris, i Miquel de Moragas. 2006. "Barcelona 1992: Evaluating the Olympic Legacy". *A National Identity and Global Sports Events Culture, Politics, and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup*, eds. A. Tomlinson i C. Young, 177-195. Albany: SUNY Press.
- Messing, Manfred. 1998. "The Cultural Olympiads of Barcelona and Atlanta from German Tourists' Point of View". *A Coubertin et l'Olympisme: questions pour l'avenir: le Havre 1897-1997: Rapport du congrès du 17 au 20 setembre 1997 à l'Université du Havre*, ed. Norbert Müller, 276-280. Lausanne: Comité Internacional Pierre de Coubertin.
- Moragas, Miquel de. 2004. "Barcelona'92: A City Convinced of its Success Movement". *A Encyclopedia of the Modern Olympic Movement*, eds. J. Findling i K. Pelle, 225-234. Westport; London: Greenwood Press.
- Moragas, Miquel de, i Miquel Botella, eds. 1995. *Les Claus de l'èxit: impactes socials, esportius, econòmics i comunicatius de Barcelona '92*. Bellaterra: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Moragas, Miquel de, i Miquel Botella, eds. 2002. *Barcelona: l'herència dels Jocs (1992-2002)*. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics (UAB), Ajuntament de Barcelona, Editorial Planeta. <http://ceo.uab.cat/2010/docs/C20202.pdf>.
- Moragas, Miquel de; Ana Belén Moreno i Chris Kennett. 2003. "The Legacy of the Symbols: Communication and the Olym-

- pic Games”. A *The Legacy of the Olympic Games 1984-2000: International Symposium Lausanne, 14th, 15th and 16th November 2002*, eds. Miquel de Moragas, Chris Kennett i Nuria Puig, 279-288. Lausanne: International Olympic Committee. <http://doc.rero.ch/record/18259?ln=fr>.
- Moragas, Miquel de, Nancy K. Rivenburgh i James F. Larson. 1995. *Television in the Olympics: Communicating Policies, Culture and Sport in Barcelona '92*. London: John Libbey. http://books.google.es/books?id=U_u73VtZcJIC&lpg=PP1&dq=Television%20in%20the%20Olympics&hl=ca&pg=PP1#v=onepage&q&f=false.
- Olimpiada Cultural. 1988a. Olimpiada Cultural Barcelona'92: programa 1992. A *La Vanguardia*.
- Olimpiada Cultural. 1988b. *Olimpiada Cultural: Barcelona '92*. Barcelona: COOB'92, Divisió de Cultura.
- Olimpiada Cultural. 1989. *Planeta esport*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1990a. *Barcelona: la ciutat i el 92*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1990b. *El Modernisme: Museu d'Art Modern*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1990c. *El Quadrat d'Or. Guia: 150 cases al centre de la Barcelona Modernista*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1990d. *Olimpiada Cultural presenta: mostra modernisme 1990*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1990e. *Olimpiada Cultural, S.A.: memòria 1989 = Olimpiada Cultural, S.A.: Memoria 1989*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1991a. *Olimpiada Cultural, S.A.: memòria 1990 = Olimpiada Cultural, S.A.: Memoria 1990*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1991b. *Olimpiada Cultural: resum programa 1989; programa 1990*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1992a. *Festival Olímpic de les Arts: roda de premsa de presentació*. Barcelona: COOB'92.
- Olimpiada Cultural. 1992b. *Olimpiada Cultural*. [Barcelona]: Studio Pomés. 1 videocassette (VHS).
- Olimpiada Cultural. 1992c. *Olimpiada Cultural Barcelona '92: programa 1992*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Olimpiada Cultural. 1992d. *Organismes: Olimpiada Cultural gener—juny 1992*.
- Olimpiada Cultural. 1992e. *Organismes: Olimpiada Cultural juny-agost 1992*.
- Olimpiada Cultural. 1992f. *Programa Olimpiada Cultural Barcelona '92*. Barcelona: Olimpiada Cultural, Lunwerg Editores.
- Olimpiada Cultural. DL 1990. *Premis internacionals Barcelona '92: Antoni Gaudí, Pau Casals, Narcís Monturiol, Joan Miró, "El Brusi", Joan Antoni Samaranch*. Barcelona: Olimpiada Cultural.
- Subirós, Josep. 1992. “The Cultural Olympiad: Objectives, Programme and Development”. A *Olympic Games, Media and Cultural Exchanges: the Experience of the Last Four Summer Olympic Games*, ed. Muriel Ladrón de Guevara i Bardají, 84-86. Barcelona: Centre d'Estudis Olímpics i de l'Esport.